

УДК 658:330.341.1

DOI: <https://doi.org/10.32851/2708-0366/2021.9.7>**Ткаченко П.В.**

аспірантка кафедри бізнес-економіки та підприємництва,
Державний вищий навчальний заклад
«Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана»
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6097-3064>

Tkachenko Polina

State Higher Educational Institution Kyiv National Economic University
named after Vadym Hetman

ОЦІНКА СТАНУ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ УКРАЇНИ

ASSESSMENT OF UKRAINIAN INDUSTRIAL ENTERPRISES INNOVATIVE ACTIVITY

У статті досліджено статистику ведення інноваційної діяльності промисловими підприємствами в Україні. До уваги було взято дані обсягів впровадження та реалізації інноваційної продукції, витрат і фінансування, а також кількість інноваційно активних підприємств. Статистика вказує на відносно низький рівень інноваційної активності промислових підприємств України в умовах практично повного самостійного фінансування інноваційної діяльності та невинного зростання собівартості впровадження інновацій на фоні збільшення їх технологічності. Не останню роль у цьому питанні відіграє відповідність загального інноваційного розвитку України світовому рівню, в контексті якого сучасний рівень інноваційної активності, можливо, відповідає зовнішнім умовам. В таких умовах набуває актуальності питання створення умов для стимулювання зростання інноваційної активності на промислових підприємствах України.

Ключові слова: інноваційна активність, інноваційна діяльність, інновації, витрати на інновації.

В статье исследована статистика ведения инновационной деятельности промышленными предприятиями в Украине. Во внимание были взяты данные объемов внедрения и реализации инновационной продукции, расходов и финансирования, а также количество инновационно активных предприятий. Статистика указывает на относительно низкий уровень инновационной активности промышленных предприятий Украины в условиях практически полного самостоятельного финансирования инновационной деятельности и непрерывного роста себестоимости внедрения инноваций на фоне увеличения их технологичности. Не последнюю роль в этом вопросе играет соответствие общего инновационного развития Украины мировому уровню, в контексте которого современный уровень инновационной активности, возможно, соответствует внешним условиям. В таких условиях приобретает актуальность вопрос создания условий для стимулирования роста инновационной активности на промышленных предприятиях Украины.

Ключевые слова: инновационная активность, инновационная деятельность, инновации, затраты на инновации.

The purpose of the article is to study the level of industrial enterprises innovative activity in Ukraine and identify the factors that affect it. The article examines the statistics of innovation by industrial enterprises in Ukraine. Data on the volume of implementation and sales of innovative products, costs and financing, as well as the number of innovative enterprises were taken into account. Statistics indicate a relatively low level of Ukrainian industrial enterprises innovation activity in terms of almost complete self-financing of innovation activities and the steady increase in the cost of innovation in the context of increasing their manufacturability. The author emphasizes that the average innovation activity level of Ukrainian industrial enterprises is at the 12.9%, and sales of innovative products do not exceed 2% in the last 6 years. The volumes

of introduced innovative products change in waves every two years, and the difference between growth and decline is almost twice. There is also a significant increase in the cost of innovation while reducing the volume of introduced innovative products, which indicates an increase in the cost of such products and we can assume that increasing demands on manufacturability, which also affects the high level of costs. Not the least role in this issue is played by the correspondence of the general innovative development of Ukraine in comparison with the world level, in the context of which, the current level of innovation activity may correspond to external conditions. In such conditions, the issue of creating conditions to stimulate the growth of innovation activity in Ukrainian industrial enterprises becomes relevant. In writing the article, such general scientific methods as analysis, synthesis, induction and deduction, abstraction and analogy were used. The article forms a general idea of the innovative activity state of Ukrainian industrial enterprises and provides an overview of statistical material on this issue. This article is a step for further study of the accounting peculiarities for the innovation costs of industrial enterprises and the formulation of a mechanism for their effective accounting, analysis and budgeting.

Key words: *innovative activity, innovative enterprise, innovation, innovation costs.*

Постановка проблеми. Світові тенденції свідчать про те, що економічний добробут держави залежить певною мірою від стану розвитку інноваційної діяльності загалом. Це виражається у рівні їх технологічного розвитку та застосовуваних інновацій, які визначають становище країни на світовому ринку. Такі умови роблять неможливим економічний розвиток України без ефективної інноваційної діяльності. Постає питання активізації інноваційної діяльності на вітчизняних підприємствах. Шляхи розвитку інноваційної діяльності на промислових підприємствах є ключовими факторами підвищення конкурентоспроможності як вітчизняної економіки, так і вітчизняної продукції на світовому ринку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В економічній літературі є велика кількість досліджень, які пов'язані з інноваційною діяльністю та процесами промислових підприємств, а також автором була зосереджена увага на Керівництві Осло [4], де викладено критерії, за якими можна визначити приналежність підприємства до інноваційних підприємств, що необхідно безпосередньо в цій роботі, а також детальне теоретичне підґрунтя інноваційної діяльності загалом. А.В. Кравчук [6] пильну увагу приділяє методології аналізу інноваційної діяльності саме промислових підприємств та підкреслює необхідність чітко сформульованого методологічного інструментарію для ефективного та об'єктивного аналізу інноваційної діяльності підприємств. А.В. Мартиненко, П.Г. Перерва [7] розглядають об'єктивну необхідність визначення критеріїв визнання підприємства інноваційним та значення інноваційної діяльності для підприємства. О.О. Маслак [8] описує фактори, що безпосередньо та опосередковано впливають на інноваційну діяльність промислових підприємств, та особливу увагу звертає на чинники, що можуть перешкоджати перебігу інноваційної діяльності. Л.Ф. Чумак [10] та О.І. Яшкіна [11] визначають основні особливості перебігу інноваційної діяльності на підприємствах України та підкреслюють важливість керування загальносвітовими тенденціями в процесі прийняття управлінських рішень.

Формулювання цілей статті. Метою статті є дослідження стану інноваційної активності промислових підприємств України; визначення основних тенденцій та напрямів інноваційної діяльності промислових підприємств України; формулювання факторів, що перешкоджають ефективному перебігу інноваційної діяльності на промислових підприємствах.

Виклад основного матеріалу. Загальний стан інноваційного середовища не є сталим і вимагає постійної уваги, а саме аналізу та оцінювання для можливості адекватного визначення основних тенденцій та перспектив. За статистичними даними, кількість підприємств, які впроваджували інновації у період із 2000 по 2020 роки, є відносно низькою (рис. 1).

Як можна побачити на графіку, найбільшого значення частка промислових підприємств, що впроваджували інновації, набула у 2016 році, а саме 16,6%, а середнє її

значення перебуває на рівні 12,9%. Дані вказують на те, що промислові підприємства здебільшого не ведуть інноваційну діяльність. Розглянемо рівень впровадження інновацій на промислових підприємствах (рис. 2).

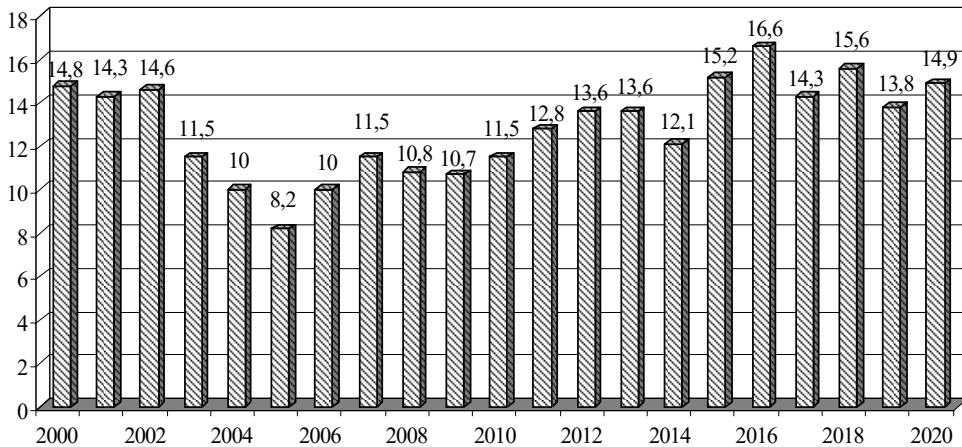

Рис. 1. Частка кількості промислових підприємств, що впроваджували інновації, 2000–2020 роки

Джерело: складено автором на основі джерела [5]

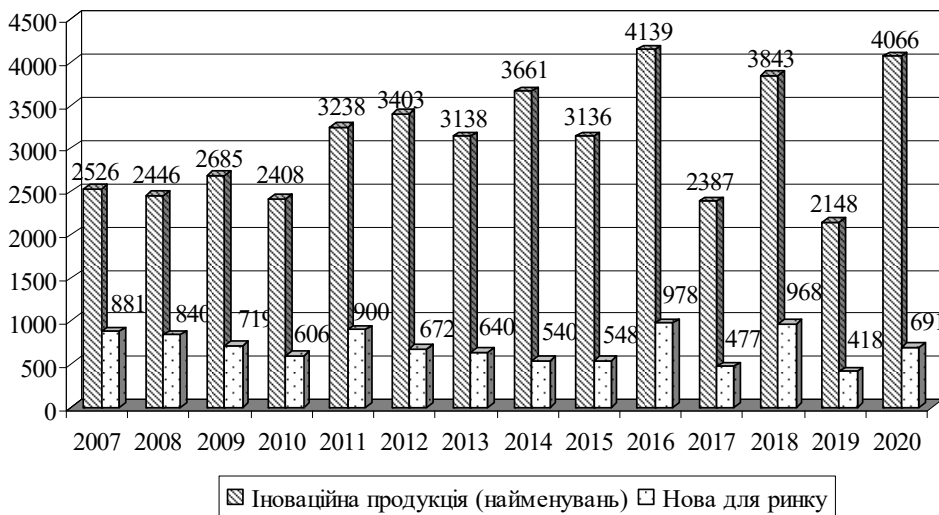

Рис. 2. Обсяги впровадженної інноваційної продукції (найменувань) промисловими підприємствами, 2007–2020 роки

Джерело: складено автором на основі джерела [1]

У період 2018–2020 років інноваційно активними були 1 550 промислових підприємств, що становить 12,9% від загальної кількості промислових підприємств [5].

З рис. 2 видно, що впровадження інноваційної продукції на підприємствах коливається в межах від 2 526 найменувань у 2007 році до 4 139 найменувань у 2016 році.

Динаміка показує, що впровадження відбувається хвилеподібно, особливо це помітно у даних 2016–2020 років, де впровадження інноваційної продукції скорочується майже в половину у 2017 році (порівняно з 2016 роком). Така ж тенденція помітна в інноваційній продукції, яка є новою для ринку. Якщо розглянути реалізацію інноваційної продукції, то можна побачити те, наскільки сильно скоротився її обсяг у структурі загального обсягу реалізації (рис. 3).

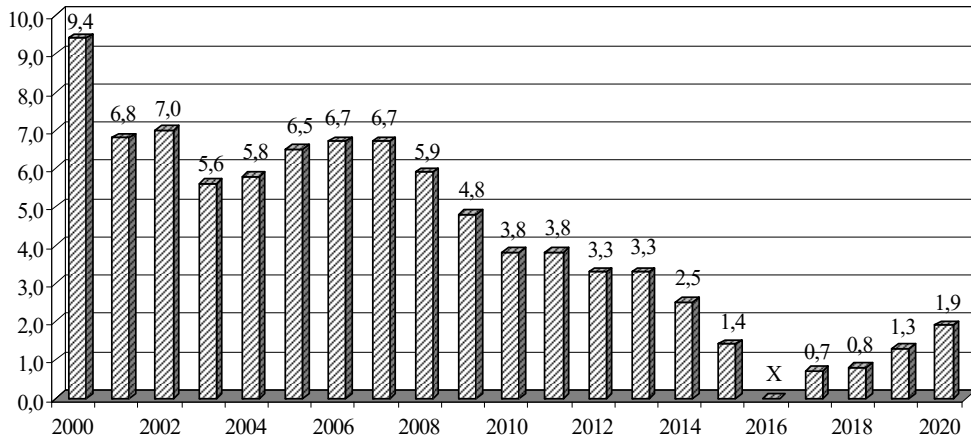

Рис. 3. Частка реалізованої інноваційної продукції у загальній структурі реалізованої продукції промислових підприємств, 2000–2020 роки

Джерело: складено автором на основі джерела [9]

Як бачимо, частка реалізації інноваційної продукції невинно скорочується. Можна спостерігати хвилеподібну динаміку, проте з роками розмір «хвилі» все менший. Із максимального значення у 2000 році (9,4%) реалізація інноваційної продукції скоротилась до 1,9% у 2020 році. Проте не можна однозначно стверджувати, що динаміка є негативною [9]. Очевидно, що науково-технічний прогрес не стоїть на місці, але з масштабним його розвитком з кожним роком все важче й дорожче віднайти щось нове, а головне, знайти раціональну «золоту середину» інноваційності.

Як було зазначено вище, ведення інноваційної діяльності – це дуже витратний процес, тому не можна однозначно стверджувати, що абсолютно всім підприємствам потрібні інновації, адже першочерговою задачею підприємства є максимізація прибутку, часто витрати на впровадження інновацій на підприємстві можуть значно перевищувати вигоди від таких інновацій. Так, витрати на інноваційну діяльність промислових підприємств у 2020 році склали 14 406,9 млн. грн [2]. Їх структуру детальніше розглянемо в табл. 1.

Як видно з таблиці, з коливаннями, проте загалом із кожним роком витрати на інновації зростають. Очевидно, що на фоні скорочення кількості впроваджених інновацій можна говорити про значне подорожчання собівартості впровадження інновацій на промисловому підприємстві.

Також зниження кількості впровадження інновацій обумовлене зниженням рівня фінансування зовнішніми джерелами, а лівова частка витрат на інноваційну діяльність фінансується власними коштами (рис. 4).

Рисунок вказує на те, що промислові підприємства переважно самі фінансують інноваційну діяльність. Спостерігались значні впливання інвесторів-нерезидентів з 2008 року, проте вони припинились після початку військового конфлікту у 2014 році. Науково-дослідні розробки промислових підприємств державою фінансуються мінімально.

Таблиця 1

Витрати на інноваційну діяльність промислових підприємств

Рік	Витрати на інновації	НДР, виконані власними силами	НДР, виконані іншими підприємствами	Інші витрати на інновації
2011	14 333,9	833,3	246,6	13 254
2012	11 480,6	965,2	231,1	10 284,3
2013	9 562,6	1 312,1	326,4	7 924,1
2014	7 695,9	1 221,5	533,1	5 941,3
2015	13 813,7	1 834,1	205,4	11 774,2
2016	23 229,5	2 063,8	394,0	20 771,7
2017	9 117,5	1 941,3	228,5	6 947,7
2018	12 180,1	2 706,2	502,6	8 971,3
2019	14 220,9	2 449,9	469,0	11 302,0
2020	14 406,9	2 650,4	835,9	10 920,6

Джерело: сформовано на основі джерела [2]

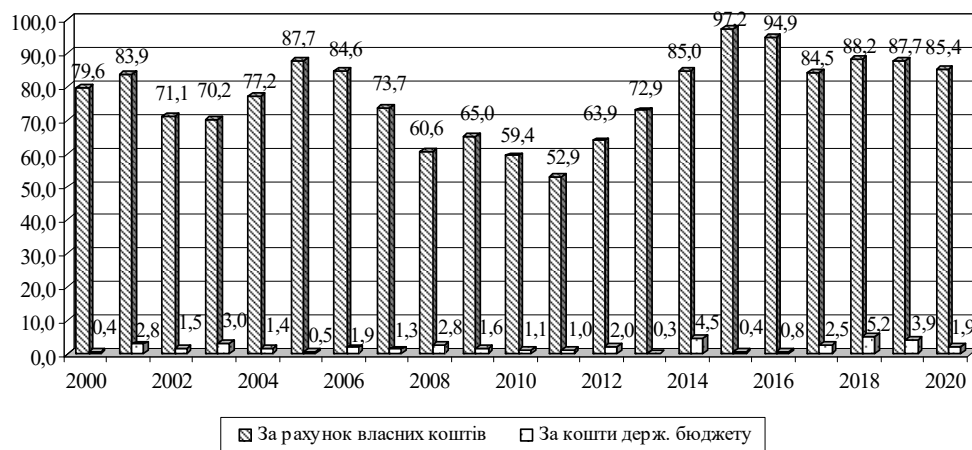

Рис. 4. Обсяг фінансування інноваційної діяльності промислових підприємств, 2000–2020 роки

Джерело: сформовано на основі джерела [3]

З вищенаведених статистичних даних можна виділити низку таких факторів, що впливають на ефективність перебігу інноваційної діяльності промислових підприємств [8]:

- оскільки загальний рівень НТР України не перебуває на рівні промислових лідерів світу, немає сенсу в тому, щоби промислові підприємства України ставали передовими та «надінноваційними», оскільки це не окупиться;
- впровадження нових інновацій потребує більшого фінансування, що збільшує собівартість інновації та негативно впливає на фінансові результати підприємства.

Отже, для покращення стану інноваційної діяльності в Україні постає питання загального політичного курсу на підтримку інноваційної діяльності загалом та державної підтримки як правового, так і фінансового спрямування.

Висновки. Проведене дослідження вказало на те, що в середньому 12,9% промислових підприємств є інноваційно активними. Обсяги впровадження інноваційної продукції змінюються хвилеподібно, причому на другий рік після зростання обсяги падають майже удвічі. Інноваційна діяльність промислових підприємств переважно самофінансується, а витрати спрямовуються здебільшого на відмінні від НДР інновації, тобто переважно впроваджуються інновації, придбані ззовні.

Висока вартість проведення НДР та невідповідність загальноукраїнського інноваційного розвитку світовому рівню значно гальмують активний розвиток інноваційної діяльності на підприємствах. Через це можна зробити припущення про те, що статистика інноваційної активності низька, але, скоріш за все, відповідає реальним сьогодення. З огляду на те, що головною метою підприємства є отримання прибутку, інновації впроваджуються за умов позитивних економічних наслідків для підприємства.

Список використаних джерел:

1. Впровадження інновацій на промислових підприємствах (2000–2020). Київ, 2021. URL: https://ukrstat.org/uk/operativ/operativ2021/ni/vpr_ipp/vpr_ipp_20ue.xlsx (дата звернення: 06.10.2021).
2. Витрати на інновації промислових підприємств за напрямками інноваційної діяльності (2000–2020). Київ, 2021. URL: https://ukrstat.org/uk/operativ/operativ2021/ni/vut_ippni/vut_ippni_20ue.xlsx (дата звернення: 06.10.2021).
3. Джерела фінансування інноваційної діяльності промислових підприємств (2000–2020). Київ, 2021. URL: https://ukrstat.org/uk/operativ/operativ2021/ni/dj_fin_igpp/dj_fin_idpp_20ue.xlsx (дата звернення: 06.10.2021).
4. Керівництво (рекомендації) Осло 2018. Керівні принципи збору, звітності та використання даних про інновації : OECD та Євростат. 2018. 300 с.
5. Кількість інноваційно активних підприємств за видами економічної діяльності (2016–2018, 2018–2020). Київ, 2021. URL: https://ukrstat.org/uk/operativ/operativ2021/ni/rik/kiar_ved_20_ue.xlsx (дата звернення: 06.10.2021).
6. Кравчук А.В. Аналіз інноваційної активності промислових підприємств. *Сучасні технології менеджменту* : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, м. Луцьк, 7 листопада 2018 року. Луцьк, 2018. С. 85–87.
7. Мартиненко А.В., Перерва П.Г. Інноваційний процес як основа ефективної діяльності підприємства. *Теоретичні та практичні дослідження молодих науковців* : праці XIII Міжнародної науково-практичної конференції магістрантів та аспірантів, м. Харків, 19–22 листопада 2019 року. Харків, 2019. С. 350.
8. Маслак О.О. Чинники впливу на інноваційну діяльність промислових підприємств. *Науковий вісник НЛТУ України*. 2012. № 22.8. С. 269–274.
9. Обсяг реалізованої інноваційної продукції (товарів, послуг) за видами економічної діяльності (2016–2018, 2018–2020). Київ, 2021. URL: https://ukrstat.org/uk/operativ/operativ2021/ni/rik/orip_ved_20_ue.xlsx (дата звернення: 06.10.2021).
10. Чумак Л.Ф. Інноваційна діяльність підприємства в сучасних умовах. *Бізнес-Інформ*. 2012. № 12. С. 209–212.
11. Яшкіна О. Інноваційна діяльність підприємств України: тенденції розвитку та чинники впливу. *Маркетинг і менеджмент інновацій*. 2013. № 4. С. 181–189.

References:

1. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy (2021) Vprovadzhennia innovatsii na promyslovykh pidpriemstvakh (2000–2020) [Introduced innovations at industrial enterprises (2000–2020)]. Kyiv. Available at: https://ukrstat.org/uk/operativ/operativ2021/ni/vpr_ipp/vpr_ipp_20ue.xlsx (accessed 06 October 2021).
2. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy (2021) Costs at the Innovation of Industrial Enterprises by the Straight of the Innovation Action (2000–2020) [Vytraty na innovatsii promyslovykh pidpriemstv za napriamamy innovatsiinoi diialnosti (2000–2020)]. Kyiv. Available at: https://ukrstat.org/uk/operativ/operativ2021/ni/vut_ippni/vut_ippni_20ue.xlsx (accessed 06 October 2021).

3. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy (2021) Financing founds of innovative activities of industrial enterprises (2000–2020) [Dzherela finansuvannia innovatsiinoi diialnosti promyslovykh pidpriemstv (2000-2020)]. Kyiv. Available at: https://ukrstat.org/uk/operativ/operativ2021/ni/dj_fin_igpp/dj_fin_idpp_20ue.xlsx (accessed 06 October 2021).
4. OECD (2018) Kerivnytstvo (rekomentatsii) Oslo 2018. Kerivni pryntsyypy zboru, zvitnosti ta vykorystannia danykh pro innovatsii [Guidelines (recommendations) Oslo 2018. Guidelines for the collection, reporting and use of data on innovation]. Oslo: OECD.
5. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy (2021) Number of innovatively active enterprises for types of economic activity (2016–2018, 2018–2020) [Kilkist innovatsiino aktyvnykh pidpriemstv za vydamy ekonomichnoi diialnosti (2016–2018, 2018–2020)]. Kyiv. Available at: https://ukrstat.org/uk/operativ/operativ2021/ni/rik/kiap_ved_20_ue.xlsx (accessed 06 October 2021).
6. Kravchuk A.V. (2018) Analiz innovatsiinoi aktyvnosti promyslovykh pidpriemstv [Analysis of innovative activity of industrial enterprises]. *Suchasni tekhnolohii menedzhmentu* (Ukraine, Lutsk, November 7, 2018) (eds. Cherchuk L.M.). Lutsk: Suchasni tekhnolohii menedzhmentu, pp. 85–87.
7. Martynenko A.V., Pererva P.H. Innovatsiinyi protses yak osnova efektyvnoi diialnosti pidpriemstva. [Break PG Innovation process as the basis of effective enterprise activity]. *Teoretychni ta praktychni doslidzhennia molodykh naukovtsiv* (Ukraine, Kharkiv, November 19–22, 2019) (eds. Sokol E.I.); Kharkiv: Teoretychni ta praktychni doslidzhennia molodykh naukovtsiv, p. 350.
8. Maslak O.O. (2012) Chynnyky vplyvu na innovatsiinu diialnist promyslovykh pidpriemstv [Factors influencing the innovation activity of industrial enterprises]. *Naukovyi visnyk NLTU Ukrainy*, no. 22.8, pp. 269–274.
9. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy (2021) Volume of realized innovative products (goods, services) for types of economic activities (2016–2018, 2018–2020) [Obsiah realizovanoi innovatsiinoi produktsii (tovariv, posluh) za vydamy ekonomichnoi diialnosti (2016–2018, 2018–2020)]. Kyiv. Available at: https://ukrstat.org/uk/operativ/operativ2021/ni/rik_orip_ved_20.xlsx (accessed 06 October 2021).
10. Chumak L.F. (2012) Innovatsiina diialnist pidpriemstva v suchasnykh umovakh [Innovative activity of the enterprise in modern conditions]. *Biznes-Inform*, no. 12, pp. 209–212.
11. Iashkina O.I. (2013) Innovatsiina diialnist pidpriemstv Ukrainy: tendentsii rozvytku ta chynnyky vplyvu [Innovative activity of Ukrainian enterprises: development trends and factors of influence]. *Marketynh i menedzhment innovatsii*, no. 4, pp. 181–189.